

/Részletek/

[...]

Danilo Kiš síremléke

Danilo Kiš nevét a Rajk-butikban ismertem meg, 1982 táján. A szamizdat-kereskedésben gyatra kiállítású kis fekete kötet került a kezembe, a *Borisz Davidovics...* Jugoszláv író, orosz témáról, biztos jó lehet, gondoltam, de végül drágállottam. Aztán, talán egy évvel később, beszereztem a könyvet az író szülővárosában, Szabadkán, a Jadran mozi utcájában lévő könyvesboltban. A határon szorongtam egy kicsit, hogy a szervek esetleg elvehetik tőlem, mint gondolatbűnt. A csempészet sikerült, a Danilo K.-ban, ebben a *jugoszláv* íróban, szerb-montenegrói-magyar-zsidó íróban, aki eltökélten vallotta magát valamilyen összegző kategóriához tartozónak – jugoszlávnak, közép-európainak –, mert *szeretett felülemelkedni a pitiáner és nyomorúságos nacionalizmusokon, egyik kedvenc szerzőmre leltem. Danilo K. történetei nagyon közép-európai, nagyon kelet-európai történetek, a sorsközösségek fontosabbak bennük, mint az országhatárok. Történetei tárgyául a történelmet tette meg, a Történelmet, azt, amit maga is megélt, vagy megélhetett volna, még akkor is, ha bibliai példázatokban beszélt el. A XX. század történelme jórészt a totalitarizmusok története. Korai műveiben a fasizmust, gyermekkori emlékeit dolgozta fel, az újvidéki mészárlás után Magyarországra (!) menekült családot. Később a kommunizmust írta meg, a forradalmi utópia mellékkörülményeit, a GULAG mitológiáját, a hatalom és a kiszolgáltatottság karkai képét. Az újvidéki Fórum kiadónál magyarul megjelent novellafüzéréiben, a *Borisz Davidovics síremlékében* és a *Holtak enciklopédiájában* úgy ír a történelemről, mint a filológiai vizsgálódás tárgyáról; a távolsgártató kutató álobjektivitásával rendezti katalógusba a borzalmakat s alakítja ki sajátos mágikus realizmusát. Novelláit egy-egy GULAG-ot járt jugoszlávnak ajánlja, olyan embereknek, akik megszenvedték, hogy rossz utópiában hittek, és saját gyermekként kis híján felfalattak. Hősei „nagyívű forradalmárok” és közönséges bűnözők, kurvák és veszélyes kékharnyák, csekisták, besúgók, provokátorok, gyalázatos lények, de megaláztak és megszorítottak mindahányan. Danilo K. hitelességét növeli, hogy az orosz irodalom jó ismerője volt, Mandelstam és Cvetajeva fordítója. Fordított szerb-horvátra magyarokat is, Petőfit, Adyt, József Attilát, Petrit.*

Danilo K. a barátunk volt. A magyar irodalomé, de a magyar progresszióé, a magyar demokratikus ellenzékié is. A hatvanas évek vége óta Párizsban élő író 1985-ben részt vett Budapesten azon az alternatív fórumon, ami a Helsinki utókonferenciák sorába

tartozó kulturális fórum idején rendeződött volna az Intercontinental konferenciatermében, ha a titkos rend- és gondolatörtség át nem tessékeli az illusztris vendégeket Eörsi István lakására. A Hírmondó hasábjain Konrád Györggyel és Nagy Ádrással beszélgetett (Közép-)Európáról, irodalomról és politikáról.

Egyszer beszélhettem Danilo K.-val, mikor 1989 nyarának végén Deutsch és Kerényi barátaink a prágai börtönben sínylődtek dutyiknédlin, és úgy tűnt, a csehszlovák hatóságok kemény ítélettel óhajtanak példát statuálni ügyükben. Nemzetközi tiltakozást szerveztünk, hátha ez hatásos leend. Danilo K.-t több párizsi telefon után a dubrovniki Hotel Argentina-ban sikerült utolérni. Még a bemutatkozás végére sem értem, mikor szavamba vágott. Aláírom. Ezután még 30-40 másodpercig udvariaskodtunk egymással, aztán letették. Októberben Párizsban jártam, hívtam a számát, élettársának mondtam, hogy a Magyar Narancsnak szeretnék vele interjút készíteni. „Sajnos, nem lehet, Danilo nagyon beteg, kórházban van. Három-négy hónapig is eltarthat, míg fölépül” – válaszolta. Ez egy pénteki napon történt. Aztán kedden kinyitom a Libérationt és olvasom, hogy 1989. október 15-én, vasárnap, Párizsban elhunyt Danilo Kiš, jugoszláv író. 54 éves volt.

Nem tudom, hová temetik, a Pére Lachaise-be Chopin, Isadora Duncan, Jim Morrison és Nagy Imre szimbolikus sírja mellé; hazaviszik Szabadkára, esetleg a Gangeszbe szójják hamvait, de egy biztos: emlékének magunkban kell megőriznünk!

Hiszen mondtam már: a barátunk volt.

Magyar Narancs, 1989

(Magyar Narancs, 1989. 11. 08.)

Ginsberg-variációk

/Részlet/

Mikor bejött a szerkesztőségbe, volt nála két lengyel gyártmányú rohamsisak és egy izraeli golyóálló mellény. Eörsi vele trógeroltatta a szarajevói túra kölcsön-rekvizitumait, ami még a kocsjában maradt, néztünk, mint a moziban, a Seres Laci nagy rössel kitámadott a hírgép mellől, majdnem fellökte, nézett a szájával, aztán azt mondta, hogy az a jó a Narancsban, hogy az ember néha az Allen Ginsberget dönti föl az előszobában. Leült, előkerültek régi Modern Könyvtaras Üvöltés-antológiák, hitetlenkedés: ez az ember, aki több amerikai nemzedék lázadásigényét kielégítette, akit kiutasítottak Castro Kubájából és Novotny Csehszlovákiájából, akit megfigyelt az FBI és a CIA, aki volt már első számú közellenség, az most itt nálunk, a Mészöly utcában? Dödkölt kicsit, szeppenten beszélgettünk, jó, akkor majd két nappal később lesz a nagyinterjú, a Szőnyi meg a Marton kollégák fogják csinálni, igen, ők azok ketten, majd akkor dél körül felmennek az Eörsihez. Jegyzetelt kicsit, megnézte ezt az újságot, amit mi itten csinálunk, talán mondott valamit a *Ramparts* magazinról, meg a *Voice*-ről kérdeztük, elballagott. Néhány nap múlva az Egyetemi Színpadon voltam felkért kérdezője, és döbbsentem meg először, hogy milyen energiákat képes mozgósítani egy ilyen, számára kisjeleöntőségű előadásra is. Egyszerű akkordok a harmóniumon, a megfáradt tüdőt majd szétvető zihálások az énekben, szavaltatban. A Kamrában tolmácsoltam, felvette a tévé, hogy aztán soha ne jöjjön le, viszont láttam, amint a magyar televíziózás egy ma felkapott üdvöskéje (Szenes Andrea) megálázóan bugyuta interjút csinált vele valami műsornak. Egy másik műsor engem is megkért, hogy csináljak vele hat percet. Obligát dolgok: költészet, buddhizmus, homoszexualitás. Kérdeztem: mit gondol arról, amit mi rendszerváltásnak nevezünk, jót gondolt, de ne gondoljuk, hogy itt a vége, és volt két szava a média-gleichschaltolásról (1993-at írtunk). Aztán kért, ne hagyjam, hogy a szerkesztők megcenzúrázzák, arra érzékeny. (Mevágtuk, a designált televíziós kislány kért, hogy az a „buzi dolog”, meg amit a magyar állapotokra mondott, ugyan ne legyen már benne, mondtam: benne kell lennie, nem lehet, mondja, nem olyanok most – akkor – az állapotok a Magyar Televízióban, hogy emberek állásával lehessen játszani. Jó, mondtam, akkor nincs benne, de akkor az interjú meg a Magyar Televízióban nincsen. Nem is lett azóta se.)

Aztán beültünk autóba, irány Kis-Jugoszlávia, Ginsberg fel akart lépni, mert a kulturális embargót nagyon károsnak tartotta. (Én azért kellettem a kocsiába, mert volt UNPROFOR-

sajtókártyám, azzal nem kellett annyit várni a határon.) A röszei oldalon a határór nézte az útleveleket: – Ginsberg, Eörsi – mondta félhangosan. – Hát a Hobót hol hagyták?! – dörrent ránk, az útlevelekből fel se nézve. Újvidéken, Belgrádban leadta a Pesten már megismert műsört, érdeklődött a hadihelyzetről, volt néhány összehasonlítása Vietnammal. Nem volt napi szinten tájékozott a háborúról. A Belgrádi Kör estjén kapott a nyakába egy virágkoszorút a szerb Krasnásoktól, és cenzúramegkerülési tanácsokat osztott. Utolsó nap délelőtt sajtótájékoztatót tartott a jugoszláv újságírószövetség székházában vagy műjében, a szerb kollégák próbálták befírolni valami jó kis embargó- vagy Amerikai-ellenes nyilatkozatra, nagyon nem ment nekik; lenyűgöző érzékkel védte ki, hogy akár csak félreérthető nyilatkozatot is szedjenek ki belőle. Visszajöttünk Pestre, volt még egy búcsúbuli, ott még fölszedett egy húszéves magyar fiút, aztán elrepült Párizsba, vagy más, boldogabb helyre. Eörsi meg tovább mondta, hogy Ginsberg a legnagyobb élő költő, műve, neve ötszáz év múlva is élni és állni fog, nem mérhető, csak Shakespeare-hez.

*

Megint Pest, megint televízió. Nagy, monstre közvetítés New Yorkból, mint némi helyismerettel bíróra, rám esett a választás, hogy legyek egyik forgatókönyvíró. A kollégákkal (Szántó András, Simó György) kitaláltuk, hogy legyen az egész műsor egy nagy metróút Bronxból Brooklynba Manhattenen keresztül, és ahol érdekesség van, ott szálljon ki, nézzen körül a kamera. Legyenek avatott vezetők, találjuk meg a rejtett vonatkozásokat, titkos történeteket. Az East Village-et meg a Lower East Side-ot mutassa meg Ginsberg, vezesse körbe magyar fordítóját, mutassa be a hely szellemtörténetét. A főrendező imádta az ötletet, aztán elszabotálta/elszabotálódott rendes, magyar módon, a műsor is vérciki lett, jobb is volt kimaradni belőle. Mindenesre azt azért kitaláltuk, hogy egyszer ezt még meg kell csinálni.

*

A Harvard Inn a Quincy Street sarkánál van a Massachusetts Avenue-n Cambridgeben. Megyek egyszer arra, hazafelé a folyópartra az első tavaszi napon tavaly, látom, Ginsberg ott társalog két emberrel a szálloda előtt. Félve közelíték, úgyse fog megismerni, azért jó messziről előre köszönök. Ah igen, mondja, és bemutat a két embernek: Andrash Vazhvolzhi, a Magyar Narancs főszerkesztője Budapestről. Beszélgetünk, május 27-től jó a forgatás, jó, nagyszerű, ki a rendező? Gazdag Gyula, nagyon jónevű magyar filmes, most Los Angelesben él, a UCLA-n tanít – mondom.

A Boston-New York Greyhoundon Ginsberg tavaly kiadott 4 CD-nyit válogatását hallgatom, *Capitol Air*, meg *Please Master*, amikor keresztüldöcög a busz a Harliemen, meg a Central Park West-en, hogy beálljon a buszpályaudvarra a 9. sugárút meg a 42. utca sarkán. Először szokott szállásom a West Village-ben, a házimeni mondja, kerestek telefonon, hallgassam meg a rögzítőt, elteszi a kazettát, mert az Allen Ginsberg hagyott üzenetet. Át a Lower East Side-ra, Eörsi, Gazdag, Ginsberg, Marina Goldovskaya operatőr. A Pista toponári kisüsti vegyigyümivel, meg valami lengyel hentesnél gyorsan beszerzett füstölt csülökkel mulatja az időt, Ginsberg makrobiotikus vacsorát készít. [...]

Magyar Narancs, 1996

Magyar Narancs, 1996. 06. 20.

YU-GONZO

/Részlet/

(Magyar Narancs, 1993. 09. 23.)

[...]

Szarajevó, Orvlövészek utcája

Welcome to Hell. Valahol azt olvastam, hogy ez a felirat várja a szarajevói repülőtéren az érkezőket. Felirat helyett egy argentin százados fogad, úgy néz ki, mint egy bajuszszal ékesített *T-bone steak*, azon kellemetlenkedik, miért nincs az UNPROFOR-akkreditáción lejáratati dátum. A problémát saját hatáskörében megoldja, de várni kell.

Vámi amúgy is sokat kell; jól látták ezt a *Casablanca* című ismert film alkotói annak idején: a háború a civilek számára elsősorban a várakozásról szól. Várni kell az akkreditációra Zágrábban az UNPROFOR-laktanyában, várni kell az olaszországi Falconarában a repülőre; lehet, hogy fél óra, lehet, hogy két nap, biztatnak a bennfentesek. Egy segélyszállító Herculesre tíz utast visznek fel, a katonákat, ENSZ-akalmazottakat előre kell engedni, csak ezután jöhetnek a civilek. Eörsi István magyar író megelégteli a várakozást, leheveredik egy repülőgép-pótkerékre és szundít egyet. Várni kell. Ha Ancona polgári repülőterén lennénk, akkor legalább capuccinózni lehetne, de itt a katonai hangárban csak az múlatja az időt, hogy hátul a brit katonák teniszlabdával és deszkadarabokkal játszott krikettjében gyönyörködünk. Katonai karneválok kedvelői a különböző nemzeti-ségű egyenruhákat hasonlítgathatják össze. [...]

A golyóálló mellénnyel kapcsolatban két iskola létezik. Az egyik azt mondja: statisztikailag bizonyítható, hogy a golyóálló mellény sok sérülés minimalizálására volt jó, hogy repeszek ellen kitűnő és pszichésen is fokozza a biztonságérzést. A másik iskola szerint meleg, nehéz – az igazán komoly védelmet nyújtó mellény kevlar nevű anyagból van, védi a nyakat, az ágyékot és a vállat, 25 kiló – és nem szolidáris a lakossággal, hiszen nekik nincs ilyen szerkezetük. A legfőbb érv ellene persze az, hogy nem nyújt elégséges védelmet. „Azt mondja a latin, azt mondja a hellén / Ágyúgolyó ellen nem véd meg a mellény.” Ezt E. I. önkéntes verselte ott a helyszínen. Aztán elmesélte ötvenhatos emlékét Gáli Józsefről, akivel karonfogva sétáltak golyózáporban, a Damjanich utcában. [...]

Másnap reggel Eörsi átjön a szobámba, a sztori, amit meséltem tegnap este, benne van a CNN-hírekben, egészkor nézzem meg. Kistnek írják a falut, Uzdol közelében, horvát parasztok hullái, torokmetszés. Ez a kivégzési mód elsősorban a Balkánon jut az emberek eszébe. Az elkövetők, miután az összes fellelhető embert megölték, elvágták a kutyák torkát is; annyira svungban voltak, annyira nem tudott lecsillapodni a lendület. [...]

Kampánycsend?

/Részlet/

Lehetne nagyon emelkedetten írni március 15-ről, hajdanvolt ünnepekre emlékezve; mondjuk arról, hogy kamaszkori szerelmem ellenzékieknek számító apját hogyan száműzték a városból a jeles napra 1975-ben, de ez nem vinne közelebb a jelen dolgok megértéséhez. Ami a mostani ünneplés előélete, az csak az utolsó három március idusa, a kilencvenes évek 1848-értelmezése.

1990-ben még csak az látszott, hogy március 15. a rendszerváltott hatalmi harcok kijegecesedési dátuma lesz: és az akkori tévéközvetítés körüli huzavona jelentős szerepet játszott a választások idején, azt a képet segítette erősíteni, hogy az SZDSZ egy agresszíven nyomuló, doktriner párt, mely gátlástalanul tör a hatalomra. Egy évre rá már egy taxisblokáddal és önkormányzati vereséggel súlyosbított MDF-kormányzás után voltunk, az Antall-kormány összes látens és manifeszt fogyatékoságai kitapinthatóak lettek; megkezdődött a médiagyálázkodás, a szitkozódás dadogó retorikája, az utcai lumpenhadak bevetése a médiaelnökök megfélemlítésére.

A dzsinn kiszabadult a palackból

Ányira kiszabadult, hogy tavaly csak ez dominált, a megosztottság, az acsargás ünnepe volt; ünnepverseny: népies ünneplők itt, urbánus ünneplők amott, skinhead márciusi ifjak itt, autonómok ott, Demokratikus Kártya versus Pofosz, emberjogászok kontra jobboldali trockisták (permanens forradalmár radikális rendszerváltók), Fradi-MTK. Örök-rangadó. Konrád Györgyöt és Eörsi Istvánt kis híján meglincselték a keresztény médiákat követelők (azóta megkapták) a Szabadság téren, Demszky főpolgármester hisztérikusan követelte: „El a kezekkel a Magyar Hirlaptól!”, Hankiss és Gombár voltak a legtöbb emlegetett emberek, közvetlenül Petőfi és a többiek előtt. A sajtószabadság 1992-es ünnepét nehéz lett volna alulmúlni. [..]

Magyar Narancs, 1993

(Magyar Narancs, 1993. 03. 18.)

Vágvölgyi András tudja, hogy Magyarország nem bohréta isten halapján, sőt. A világot használja mérce grandát, hogy törpebégnak valóóságos keretek között vándoroljon. Csak hogy előbbes híderül: nem csak hasznát nem alkalmas arra, hogy bohréta legyen isten halapján, hanem a Föld sem bír isten halapjává magasztosulni. Vágvölgyi András publicisztikai műtődése során rábórent arra, hogy ez a kettős esőd kizárólag iróniával emészthető meg. Vacak világban vagyunk vacakok - hát nem létezel-e ez? Dehogyan, mondom én, úgy is mint vacak pályatárk, bántosan és rokonszeresen.

Műrei István

Vágvölgyi az 1989-es nemzedékhez tartozik. Meghatározó élménye a rendszerváltás. Világsszemlélete azonban egy korábbi nemzedékhez közelít, a 68-asok. Innen vonzódás a lázadás eszellemehez, az elnyomás iránti ítélata, a megosztosodott hagyományal szembeni iróniája és kiváncsi rokonszerve más népek, más kultúrák, más kollektív csoportok iránt. Mindez Vágvölgyi számára nem fordítvat, hanem személyes elköteleződés és önazonosság kérdése. De tessz képeste rá, hogy publi- cisztikáiban és riportjaiban érdeklotes, pontos és tágas tablótt adjon az 1989 körüli tekintalms változásokról, - e hogy szeszvedélyesen, de mégis nagy tárgyilagosssággal számoljon el azokkal a nemzedéktársakkal, akik slettel háttat fordul- tani a kesdeter kössé meggyőződéselnek.

Kis János

Vágvölgyi írásaiknak műlönalagossege szinte minden esetben valami nagyon egyszerű tényre vesethető vissza, arra, hogy ért ahhoz, amiről beszél; hogy tájékozott- sága a tárgyat anyagban mindig meggyőző, hogy adatal megbízhatóak, hogy stílusban a könnyű látványos helyett a pontosat kedveli, egyszóval már a vá- lasztott eszbe lefegyveres, hogy figyelmeiket végképp megayerje a választott tárggyal, ami végsőboros minden szövegben ugyann az igazságon szónalmas alak, az, akít ki tudja milyen joggal már alteregódnak mondának, az aljesul aktuá- lis, a múltját a jövőjében kölsabáló történelmi állít, a nagy, a névtelen, a kélelmetes alattvaló.

Fressenhorvai László

Korunk és székebb pátriánk Hunter S. Thompsonja, ha ez valakinek jelent bármít is. Még interjúzott is vele, de írni nem azért ír így, mert Thompson doktor egyszer konkrétan ráfogta a fegyverét. VDI történelmi írásmo, hogy a Magyar Harancsba írt riportásaiban meghontafította a gonzo újságírást, amely májaj lényege, hogy a cikk tárgyába a szereő beveszi ön maga szubjektív reflexióit is. Nem is beszélve a determinált expresszív szubsztancia postmoderno dekonstrukciójáról, ami át- és áthatja prózáját, főleg vasár- és ünnepeapon.

Seres László

Ára: 1380 Ft